

DOI: <http://doi.org/10.26565/2075-1893-2020-31-05>

УДК 372.891

Ставлення учнів до шкільної географії та мотиваційні чинники її учіння

Марія Лаврук*

к. геогр. н., доцент кафедри географії України

e-mail: lavruk.maria@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6750-6853>**Алла Головашова***

магістрантка кафедри економічної і соціальної географії

e-mail: makeupallag@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4115-1449>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000

Мета статті – діагностика ставлення учнів закладів загальної освіти до географії, виявлення основних мотиваційних чинників її учіння залежно від віку школярів і місцевості їх проживання.

Основний матеріал. Діагностиці мотивів вивчення географії передувало з'ясування ставлення школярів до цього предмета. Учням та ученицям пропонувалось назвати улюблені шкільні предмети, і за результатами опитування обчислено рейтинг дисциплін. У шестикласників сільських і міських шкіл географія зайняла перше рейтингове місце, у семикласників і восьмикласників, а також сільських дев'яти- і десятикласників – друге місце. У міських дев'ятикласників і десятикласників географія отримала третє місце в рейтингу шкільних предметів.

У статті з'ясовано рейтинг шкільної географії на підставі анкетного опитування, проведеного у 2018/2019 навчальному році серед 1163 респондентів – учнів 6–11-х класів закладів загальної освіти Львівської області; проаналізовано структуру позитивних і негативних мотиваційних чинників учіння географії залежно від віку і місцевості проживання школярів; показано погляд учителів на мотивуючі і демотивуючі фактори географічного навчання; представлено інтерпретацію результатів у контексті популярної теорії самодетермінації Дісі-Райана.

Висновки та подальші дослідження. Діагностика ставлення школярів до географії в окремо взятому регіоні України показала найвищий рейтинг цього предмета серед інших шкільних дисциплін та позитивне ставлення до нього основної частини (понад 75%) опитаних учнів.

На міру симпатії до географії мають вплив вік учнів і тип місцевості, в якій проживають школярі: найвищий ранг симпатії до предмета продемонстрували сільські учні та учениці, які вивчають природничі курси дисципліни (6–7 класи).

Провідні чинники позитивного ставлення до географії вкорінені у зміст цього предмета й сучасні форми організування процесу його вивчення, що в кінцевому результаті сприяє формуванню внутрішньої мотивації пізнання.

Отримані результати емпіричного дослідження можуть бути застосовані для вироблення психолого-педагогічних і методичних моделей навчання географії у різних класах закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: рейтинг шкільної географії, мотиваційні чинники учіння географії, зовнішня і внутрішня мотивація.

Maria Lavruk, Alla Golovashova

PUPILS' ATTITUDE TO SCHOOL GEOGRAPHY AND MOTIVATIONAL FACTORS OF ITS STUDY

The purpose of the article is to diagnose the attitude of pupils to geography classes at general educational institutions and identify the main motivating factors of its learning, depending on the pupils' age and place of residence.

Main material. The diagnosis of motives for studying geography was preceded by a clarification of the attitude of pupils to this subject. Pupils were asked to name their favourite school subjects and the results of the survey were used to calculate the rating of disciplines. For sixth-graders in rural and urban schools, geography ranked first, for seventh- and eighth-graders, and for rural ninth- and tenth-graders, it ranked second. For city ninth- and tenth-graders, geography took third place in the ranking of school subjects.

The article presents the rating of school geography among other subjects on the basis of a questionnaire survey conducted in 2018/2019 academic year among 1163 respondents, who are the pupils of 6-11 grades at general educational institutions in Lviv region. The research analyzes positive and negative motivational factors of learning geography, depending on age and place of pupils' residence. The results are interpreted in the context of the popular theory of self-determination developed by E. Deci and R. Ryan.

Conclusions and further research. The research, conducted among the pupils studying geography at school, in a particular region of Ukraine, showed the highest rating of this subject among other school disciplines and the positive attitude towards it (more than 75% of the pupils who participated in the study). The degree of interest in geography is affected by the age of the pupils and the type of area in which the pupils live: the highest rank of favourable attitude to the subject was shown by rural pupils and pupils who are studying natural courses of the discipline (grades 6–7).

The leading factors of a positive attitude to geography depend on the content of this subject and modern forms of studying it, which ultimately contributes to the formation of internal motivation for cognition.

The results of an empirical study can be used to develop psychological, pedagogical and methodological models for teaching geography in different classes of general educational institutions.

Keywords: ranking of school geography, motivational factors in the study of geography, external and internal motivation.

Марія Лаврук, Алла Головашова

ОТНОШЕНИЕ УЧАЩИХСЯ К ШКОЛЬНОЙ ГЕОГРАФИИ И МОТИВАЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ ЕЁ ИЗУЧЕНИЯ

Цель статьи – диагностика отношения учащихся учреждений общего образования к географии, выявление основных мотивационных факторов её изучения в зависимости от возраста школьников и местности их проживания.

Основной материал. Диагностике мотивов изучения географии предшествовало выяснение отношения школьников к данному предмету. Учащимся предлагалось назвать любимые школьные предметы, и по результатам опроса вычислен рейтинг дисциплин. У шестиклассников сельских и городских школ география заняла первое рейтинговое место, у семиклассников и восьмиклассников, а также сельских девяти- и десятиклассников – второе место. У городских девятиклассников и десятиклассников география получила третье место в рейтинге школьных предметов.

В статье выяснен рейтинг школьной географии на основании анкетного опроса, проведённого в 2018/2019 учебном году среди 1163 респондентов – учеников 6–11-х классов учреждений общего образования Львовской области; проанализирована структура положительных и отрицательных мотивационных факторов изучения географии в зависимости от возраста и местности проживания школьников; показан взгляд учителей на мотивирующие и демотивирующие факторы географического обучения; представлена интерпретация результатов в контексте популярной теории самодетерминации Диси-Райана.

Выводы и дальнейшие исследования. Диагностика отношения школьников к географии в отдельно взятом регионе Украины показала самый высокий рейтинг этого предмета среди других школьных дисциплин и положительное отношение к нему основной части (более 75%) опрошенных учеников. На степень симпатии к географии влияют возраст учащихся и тип местности, в которой проживают школьники: самый высокий ранг симпатии к предмету продемонстрировали сельские ученики и ученицы, изучающие естественные курсы дисциплины (6–7 классы).

Ведущие факторы положительного отношения к географии зависят от содержания этого предмета и современных форм организации процесса его изучения, что в конечном итоге способствует формированию внутренней мотивации познания.

Полученные результаты эмпирического исследования могут быть использованы для выработки психолого-педагогических и методических моделей обучения географии в разных классах учреждений общего среднего образования.

Ключевые слова: рейтинг школьной географии, мотивационные факторы изучения географии, внешняя и внутренняя мотивация.

Вступ, вихідні передумови. Ставлення учнів до шкільного предмета визначається його здатністю задовольнити пізнавальні потреби, соціокультурні запити, професійні устремління підлітків. Українська шкільна географія за три десятиліття свого існування змінювала структуру і зміст курсів, апробувала нові форми і методи навчання, намагаючись відповідати новітнім соціальним та освітнім викликам.

Майбутній навчально-освітній і соціальний статус шкільної географії в Україні не в останню чергу залежить від відповідей на запитання: Як ставляться до цього предмета школярі? Який рейтинг географії серед інших шкільних предметів? За що люблять і не люблять учні цю давню навчальну дисципліну? Які шляхи формування мотивації до її вивчення? Особливо вони актуальні у контексті вибору школярами навчальних дисциплін, який передбачений новим Законом про середню освіту [1, стаття 14].

Проблема ставлення до географії та мотивації її учіння в епоху інформаційних технологій та інтенсивних змін геопростору висвітлена у дослідженнях Л.Б. Суворової, І.В. Шимліної, О.Т. Андрєєвої, М.В. Акоюян, А.А. Макаренко, Г. Качиньо, А. Клонарі, К. Кутсопулос та ін.

У дослідженні ми опирались на популярний у сучасній психолого-педагогічній літературі погляд на мотивацію у контексті теорії самодетермінації Дісі-Райана. Американським психологам вдалось емпірично обґрунтувати, що для досягнення людиною особистісного розвитку та психологічного благополуччя необхідне задоволення трьох базових її потреб: в автономії (самостійності), компетентності (активності, дієвості) та в зв'язках з іншими людьми [7].

Автори теорії розглядають мотивацію як спонукання до дії і зазначають феноменологічну та функціональну відмінність між зовнішньою і внутрішньою мотивацією. Мотив є зовнішнім, якщо

головною, основною причиною діяльності є отримання чого-небудь за межами самої цієї діяльності. Внутрішній мотив – це в принципі невідчужуваний від людини стан радості і задоволення від своєї діяльності, тобто діяльність заради діяльності. На відміну від зовнішнього, внутрішній мотив ніколи не існує до і поза діяльністю. Він завжди виникає в самій цій діяльності, кожен раз будучи безпосереднім результатом, продуктом взаємодії людини і її оточення. При внутрішній навчальній мотивації в основі учнівської діяльності лежить пізнавальний інтерес до предмета, а отримання знань є метою діяльності учнів, а не засобом досягнення інших цілей.

Для формування внутрішньої мотивації навчальної діяльності важливі відчуття самостійності, зв'язку з іншими людьми (співпраця і зацікавленість з боку однолітків, батьків, учителів). А от зовнішнє підкріплення (винагороди) можуть послабляти внутрішню мотивацію, оскільки підсилюють відчуття зовнішнього локусу контролю і таким способом послаблюють відчуття автономності. У цьому полягає найважливіше положення в теорії саморегуляції Дісі-Райана, яке, зокрема, радикально змінює ставлення до класичної системи оцінок та інших винагород за навчальні досягнення. Крім цього, дослідниками було з'ясовано, що не тільки матеріальні винагороди, а й чіткі строки виконання, прискіпливі оцінки та нав'язані цілі теж послаблюють внутрішню мотивацію, оскільки так само підсилюють відчуття зовнішнього контролю. І навпаки, можливість вибору та самостійне планування діяльності підсилюють внутрішню мотивацію, оскільки викликають у людини підсилення відчуття автономності [5].

Мета статті – діагностика ставлення учнів закладів загальної освіти до географії, виявлення основних мотиваційних чинників її вивчення залежно від віку школярів і місцевості їх проживання.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження ставлення учнів до навчання і навчальних предметів була використана методика, розроблена Г.М. Казанцевою [3]. Методика дозволяє виявити улюблені і нелюбимі предмети в школі і дізнатися причини, за якими той чи інший предмет є улюбленим/нелюбимим. Для опитування думки вчителів щодо мотивації учнів до географічного навчання нами розроблено питальник, у якому пропонувалось вибрати відповідні твердження (табл.2).

Діагностиці мотивів вивчення географії передувало з'ясування ставлення школярів до цього предмета. Учні та учениці пропонувалось назвати улюблені шкільні предмети, і за результатами опитування обчислено рейтинг дисциплін. У шестикласників сільських і міських шкіл географія зайняла перше рейтингове місце, у семикласників і восьмикласників, а також сільських дев'яти- і десятикласників – друге місце. У міських дев'ятиклас-

ників і десятикласників географія отримала третє місце в рейтингу шкільних предметів.

Більш детальне ставлення до географії як навчального предмета виявлено з допомогою рангової шкали, яка передбачала відповіді: «дуже подобається», «подобається», «байдуже», «не подобається», «дуже не подобається».

Сумарна частка учнів сільських і міських шкіл, яким географія до вподоби і дуже до вподоби, складає 75,2%, нейтрально до предмета ставиться 18,7%, а негативно і дуже негативно – 6,1% опитаних.

На міру симпатії до цього предмета впливає вік учнів і тип місцевості, в якій проживають школярі. Серед сільських школярів виділяються шестикласники (55%) і семикласники (28%), яким географія дуже подобається.

Очевидно, що перебування у природному середовищі, яке вивчає географія у 6–7-х класах, більшою мірою спонукає сільських дітей до зацікавлення і захоплення цим предметом.

Серед старшокласників, які вивчають суспільну географію, ранг «дуже подобається» частіше вибирали міські школярі, хоча загалом їхня частка не така значна: 12–15%. Водночас, серед міських учнів та учениць 8–10-х класів порівняно з їхніми сільськими однолітками, значно більше тих, хто байдуже ставиться до цього предмета (20–28%).

У найчисленнішій групі школярів, яким географія подобається, також проявились відмінності, пов'язані з типом місцевості проживання: у сільських школах цей предмет найчастіше до вподоби дев'ятикласникам і десятикласникам (70–69%), а в міських – семикласникам та одинадцятикласникам (70–71%).

Незалежно від типу місцевості проживання, школярі вказали на шість найважливіших чинників, які викликають у них позитивне ставлення до географії, хоча питома вага кожного з них усе ж таки відмінна у сільських і міських респондентів. Найвагоміше значення має *зацікавлення змістом цього предмета*. При цьому майже половина опитаних відзначили, що їм цікавий предмет загалом, а 35% респондентів з сільських і міських шкіл виявили зацікавленість окремими фактами, про які дізнаються під час вивчення географії.

Для 44% опитаних учнів обох типів шкіл інтерес до географії зумовлений формами і методами учіння цього предмета: «Вчитель цікаво проводить уроки». Доповнює позитивний навчально-пізнавальний інтерес до географії усвідомлення школярами важливості цього предмета для життя, на що вказали 38% міських і 40% сільських учнів.

Завершує набір найбільш привабливих рис навчально-пізнавальної характеристики географії як шкільного предмета її відносна доступність для засвоєння, причому міські школярі частіше бачать цю її властивість, ніж сільські: відповідно 33,9% і 23,9%.

Таблиця 1

Чинники позитивного ставлення школярів до географії

	Сільські учні та учениці	%	Міські учні та учениці	%
1	Предмет цікавий загалом	49,4	Предмет цікавий загалом	54,4
2	Учитель цікаво проводить уроки	44,6	Предмет поповнює знання про навколишній світ	52,0
3	Предмет важливий для життя	40,6	Учитель цікаво проводить уроки	44,4
4	Предмет поповнює знання про навколишній світ	37,0	Предмет важливий для життя	38,2
5	Мені цікаві окремі факти	35,0	Мені цікаві окремі факти	35,5
6	Предмет легко засвоюється	23,9	Предмет легко засвоюється	33,9
7	Вимагає спостережливості, кмітливості	19,9	Хороші відносини з учителем	23,1
8	Хороші відносини з учителем	17,9	Вимагає спостережливості, кмітливості	22,4
9	Отримую задоволення при його вивченні	17,5	Предмет допомагає розвивати загальну культуру	19,1
10	Учитель часто хвалить	15,1	Отримую задоволення при його вивченні	17,6
11	Предмет змушує думати	13,9	Предмет змушує думати	16,8
12	Предмет допомагає розвивати загальну культуру	11,9	Предмет потрібен для майбутньої професії	12,9
13	Знання з предмета необхідні для вступу у ЗВО	11,9	Учитель часто хвалить	11,7
14	Предмет потрібен для майбутньої професії	10,3	Батьки вважають цей предмет важливим	11,2
15	Батьки вважають цей предмет важливим	9,1	Предмет вважається вигідним	10,2
16	Товариші цікавляться цим предметом	6,7	Знання з предмета необхідні для вступу у ЗВО	9,2
17	Предмет вважається вигідним	5,1	Товариші цікавляться цим предметом	8,3

Таблиця 2

Чинники позитивного ставлення школярів до географії (погляд учителів)

	Сільські вчителі та вчительки	%	Міські вчителі та вчительки	%
1	Цікава навчальна інформація	85,7	Приклади застосування знань та вмінь у життєвих ситуаціях	77,2
2	Активні (інтерактивні) форми роботи на уроці	78,5	Активні (інтерактивні) форми роботи на уроці	77,2
3	Процес здобування геопросторових знань на місцевості (зелені уроки, екскурсії)	71,4	Цікава навчальна інформація	63,6
4	Приклади застосування знань та вмінь у життєвих ситуаціях	64,2	Процес здобування геопросторових знань на місцевості (зелені уроки, екскурсії);	36,3
5	Використання гаджетів на уроках	7,1	Використання гаджетів на уроках	27,2
6	Добра оцінка	21,4	Добра оцінка	9,0
7	Вимогливе ставлення до учнів	7,1	Вимогливе ставлення до учнів	9,0

Таблиця 3

Чинники, які демотивують учіння географії (погляд учителів)

	Сільські вчителі і вчительки	%	Міські вчителі і вчительки	%
1	Великий обсяг навчальної інформації	78,5	Великий обсяг навчальної інформації	54,5
2	Непрестижність знань (у т. ч. географічних) у нашому суспільстві	64,2	Складність навчальної інформації	50,0
3	Складність навчальної інформації	57,1	Відірваність шкільної географії від потреб життя	27,2
4	Невідповідність класно-урочної системи психологічним особливостям сучасних учнів	21,4	Невідповідність класно-урочної системи психологічним особливостям сучасних учнів	27,2
5	Застаріла структура шкільної географії	14,2	Непрестижність знань (у т. ч. географічних) у нашому суспільстві	22,7
6	Відірваність шкільної географії від потреб життя	7,1	Застаріла структура шкільної географії	9,0

У навчально-методичному контексті важливо те, що названі чинники, які формують навчально-пізнавальний інтерес до вивчення географії і відіграють провідну роль у позитивному ставленні учнів до цього предмета, водночас є внутрішніми мотивами її вивчення (цікавий зміст, цікавий процес учіння, ключ до розуміння картини світу) або такими зовнішніми, які через саморегуляцію перетворюються у внутрішню мотивацію (предмет важливий для життя).

Одночасно з виявленням основних чинників позитивного ставлення до географії з боку учнів

вивчалась думка вчителів щодо основних мотивів географічного навчання. Незалежно від місця проживання, вчителі відмітили чотири основні мотивуючі чинники, проте питома вага кожного з них, на думку сільських і міських вчителів, різна (табл.2).

Сільські вчителі з власного досвіду роботи вважають, що географія приваблює учнів насамперед своїм цікавим змістом (85,7% опитаних), а також активними та інтерактивними формами роботи на уроці (78,5%). На думку міських вчителів, пізнавальний інтерес до цього предмета найбільше стимулюють приклади застосування географіч-

них знань та вмінь у життєвих ситуаціях (77,2%) і активні (інтерактивні) форми роботи на уроці (77,2%). Сільські вчителі вбачають найсильніший мотив до географічного навчання у здобуванні геопросторових знань на місцевості (на зелених уроках, екскурсіях) – 71,4%. Водночас, вагомий вплив цього чинника відмітили тільки 36,3% міських учителів, які через об'єктивні причини рідше застосовують навчальний потенціал геопростору.

Загалом у поглядах на основні мотиви географічного навчання простежується узгодженість між відповідями учнів та їхніх вчителів. Найбільше дидактичне значення має одночасне усвідомлення вчителями та учнями мотивуючого впливу методів і форм роботи з вивчення дисципліни. Учителі конкретизують, що це активні та інтерактивні методи, які в контексті вищевказаної теорії самодетермінації сприяють формуванню внутрішньої мотивації навчальної діяльності завдяки відчуттям самостійності, зв'язку з іншими людьми через співпрацю і зацікавленість з боку однолітків, учителя. Хороші відносини з учителем як фактор позитивного ставлення до предмета відмітив майже кожен п'ятий учень-респондент.

У групі наступних п'яти чинників, які мотивують учнів до вивчення географії, можна виділити емоційний – 17,5% як сільських, так і міських школярів отримують задоволення від пізнання цієї дисципліни, тобто їм властива внутрішня мотивація у чистому її вигляді. Помітний вплив має і когнітивний фактор: на таку привабливу властивість географії, як спонування до спостережливості і кмітливості, вказали 22,4%, а на те, що ця дисципліна заставляє думати – 16,8% міських учнів-респондентів. Сільські діти рідше вбачають в географії її когнітивну цінність. Для міських школярів важливішою є і культурологічна цінність географії, на що вказало 19,1% опитаних.

Рідкісними мотиваторами для сільських і міських учнів є усвідомлення важливості географії для майбутньої професії чи необхідність здавати іспит з дисципліни для вступу до закладів вищої освіти. Не підштовхують учнів до здобування географічних знань ні батьки, ні товариші. Усі ці зовнішні чинники мають мало шансів перерости у внутрішні мотиви пізнання.

Мотивування учнів добрими оцінками чи вимогливим ставленням з боку вчителів також малоперспективне: тільки 7–9% педагогів-географів помітили позитивний вплив таких чинників (за винятком 20% сільських учителів, які спостерігали мотиваційний вплив високих оцінок) (табл.2). Ці дані підтверджують положення теорії Дісі-Райана про послаблення внутрішньої мотивації контроль-но-оцінювальними заходами.

Для вироблення методичних моделей навчання важливий аналіз вікових відмінностей у структурі мотивації учіння. Для різного віку школярів характерні свої домінуючі мотиви:

– для шестикласників сільських і міських шкіл найважливіше, що цей предмет цікавий загалом (40 і 63% відповідей) і важливий для життя (32 і 52%). Для сільських школярів цього віку важливо ще й те, що вчитель цікаво проводить уроки (30% відповідей);

– для семикласників обох типів шкіл географія цікава загалом (48 і 58%), поповнює знання про навколишній світ (50% міських школярів) і важлива для життя (40% відповідей сільських учнів). Методичний мотив (учитель цікаво проводить уроки) має ще більшу питому вагу, ніж у шестикласників (51% сільських і 49% міських учнів);

– у восьмикласників сільських і міських шкіл найвагомий мотив має різний характер: сільським школярам найважливіше – задоволення, яке вони отримують від вивчення географії (62% відповідей), а також цікавість до неї і те, що предмет дає уявлення про навколишній світ, що співпадає з пріоритетними мотивами міських учнів, для яких вагоме значення має ще й цікава форма занять;

– для дев'ятикласників обох типів шкіл географія також цікава, дає уявлення про навколишній світ, важлива для життя, але якщо міським школярам, крім цих мотивів, ще важливо, як учитель проводить уроки (37%), то для 42% опитаних сільських учнів позитивним мотивом до її вивчення є те, що предмет заставляє думати;

– у десятикласників найвагомий мотиватор географічного навчання залежить від місцеположення школи: більшість сільських учнів (54%) вважають таким важливість цього предмета для життя, а міські – його цікавість загалом (50%). Такі чинники, як поповнення знань про навколишній світ і цікаве проведення уроків пріоритетні для школярів обох типів шкіл, але з різною питою вагою;

– одинадцятикласники, незважаючи на те, що під час опитування не вивчали географію, але з минулого досвіду продемонстрували найширшу палітру мотивів вивчення предмета, яка до того ж найбільше відрізнялась від типу місцезнаходження школи. Для школярів обох місцевостей спільними мотивами є зацікавлення окремими фактами, можливість поповнювати знання про навколишній світ. Для сільських випускників географія ще приваблива тим, що розвиває спостережливості, кмітливості (37%), а для міських має значення те, що предмет важливий для життя (41%) і допомагає розвивати загальну культуру (38%). Міські одинадцятикласники серед усіх вікових категорій продемонстрували найвищу питому вагу процесуально-методичного мотиву вивчення географії – для 58% важливо те, що вчитель цікаво проводив уроки.

Негативне ставлення учнів до географії мало виражене. Навіть ті учні, які не люблять географію, визнають, що окремі факти з цього предмета їх цікавлять. Демотиватори учіння географії найбільш виразно диференційовані у сільських школярів

старших класів: навчальний матеріал важко засвоїти (23% десятикласників), предмет не потрібний для майбутньої професії, для ЗНО (23% одинадцятикласників). Серед міських школярів тих, кому важко дається географія, значно менше (3–13%), але 10–18% учнів передпрофільних класів вважають основним його недоліком непотрібність для майбутньої професії, 10–15% не бажають його вивчати, оскільки не обирають цей предмет для ЗНО.

Вчителі обох типів шкіл вважають, що основними демотиваторами географічного навчання є великий обсяг інформації, її складність, непрестижність географічних знань. Особливо висока частка таких поглядів серед сільських учителів.

Висновки та перспективи подальших пошуків. Діагностика ставлення школярів до географії в окремо взятому регіоні України показала найвищий рейтинг цього предмета серед інших шкільних дисциплін та позитивне ставлення до нього основної частини (понад 75%) опитаних учнів.

На міру симпатії до географії мають вплив вік учнів і тип місцевості, в якій проживають школярі: найвищий ранг симпатії до предмета продемонстрували сільські учні та учениці, які вивчають природничі курси дисципліни (6–7 класи). Міські школярі всіх вікових категорій, які вивчають географію, більш стримані у ставленні до цього предмета.

Провідні чинники позитивного учнівського ставлення до географії вкорінені у зміст цього предмета й сучасні форми його учіння, що в кінцевому результаті сприяє формуванню внутрішньої мотивації пізнання. Дослідження підтвердило гіпотезу про те, що у поглядах на основні мотиви географічного навчання простежується узгодженість між відповідями учнів та їхніх вчителів. Найбільший ди-

дактичний резонанс має одночасне усвідомлення вчителями та учнями мотивуючого впливу методів і форм роботи з вивчення дисципліни. Учителі конкретизують, що це активні та інтерактивні методи, які в контексті теорії самодетермінації сприяють формуванню внутрішньої мотивації навчальної діяльності завдяки відчуттям самостійності, зв'язку з іншими людьми через співпрацю і зацікавленість з боку однолітків, учителя.

Аналіз емпіричних даних значною мірою підтвердив припущення про те, що роль мотиваційних чинників залежить не тільки від віку учнів, а й від типу місцевості, в якій проживають школярі. У віковому розрізі мотиви навчальної діяльності з географії у сільських школярів більш диференційовані у пізнавальному спектрі мотивації: крім цікавості, ще присутні мотиви учіння – предмет заставляє думати, розвиває спостережливість і кмітливість, а також в емоційному – 62% восьмикласників сільських шкіл відзначили, що отримують задоволення від вивчання географії. Для міських школярів характерне зростання з віком усвідомлення вагомості процесуально-методичного мотиву учіння предмета, а також його культурологічного ефекту. Сільським школярам усіх класів частіше, ніж їхнім міським ровесникам, географія видається предметом, важливим для життя.

Подальші науково-методичні пошуки доцільно проводити у площині виявлення соціальних чи академічних умов, які можуть сприяти сходженню до внутрішньої мотивації учіння географії: наближення змісту предмета до вимог життя, культурно-емоційного насичення його контенту, посилення інтеграційного потенціалу географії, застосування інноваційних форм навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
2. Андреева О.Т. Мотивация учебной деятельности на уроках географии / О.Т. Андреева. 2017 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://infourok.ru/motivaciya-uchebnoy-deyatelnosti-na-urokah-geografii-1901542.html>
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб: Питер, 2008. – С. 427–429.
4. Суворова Л.Б. Изучение мотивации подростков к обучению в процессе школьного географического образования / Л.Б. Суворова, И.В. Шимлина (Рябцева) // Педагогическое образование в России. – 2017. – № 1. – С.74–78.
5. Тадеєва Т.В. Теорія самодетермінації Дісі-Раяна і навчальна мотивація / Т.В. Тадеєва // Наукові записки ТНПУ ім. В.Гнатюка. Сер.: Педагогіка. – 2012. – № 3. – С. 213–221.
6. Donert K. Changing Horizons in Geography Education / K. Donert, P. Charzyński. – 2005. Available at: <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/351/Changing%20Horizons.pdf>
7. Ryan R.M. Promoting Self-Determined School Engagement: Motivation, Learning and Well-Being / R.M. Ryan, E.L. Deci // In: Handbook of Motivation at School. – New York – London: Routledge, 2009. – P. 171–196.

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy` (2020). Pro povnu zagal`nu serednyu osvitu [Law of Ukraine. On General Secondary Education]. Available at: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
2. Andreeva, O.T. (2017). Motivaciya uchebnoj dejatel`nosti na urokah geografii [Motivation of educational activities at geography lessons]. Available at: <https://infourok.ru/motivaciya-uchebnoy-deyatelnosti-na-urokah-geografii-1901542.html>
3. Il'in, E.P. (2008). Motivaciya i motivy [Motivation and motives]. Sankt-Peterburg: Piter, 427–429.
4. Suvorova, L.B., Shimlina (Rjabceva), I.V. (2017). Izuchenie motivacii podrostkov k obucheniju v processe shkol'nogo geograficheskogo obrazovanija [Studying the motivation of teenagers to learn in the process of school geographical education]. Pedagogical Education in Russia, 1, 74–8.

5. Tadeyeva, T.V. (2012). Teoriya samodeterminaciyi Disi-Rayana i navchal`na moty`vaciya [Disi-Rayan's self-determination theory and educational motivation]. Scientific Notes of V. Gnatyuk TSMU. Ser.: Pedagogy, 3, 213–221.
6. Donert, K., Charzyński, P. (2005). Changing Horizons in Geography Education. Available at: <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/351/Changing%20Horizons.pdf>
7. Ryan, R.M., Deci, E.L. (2009). Promoting Self-Determined School Engagement: Motivation, Learning and Well-Being: Handbook of Motivation at School. New York – London: Routledge, 171–196.

INFORMATION ABOUT AUTHORS / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Lavruk Mariia Mykolayivna – Candidate of Sciences (Geography), Associate Professor of the Department of Geography of Ukraine. The Faculty of Geography. Ivan Franko Lviv National University. e-mail: lavruk.maria@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6750-6853>

Golovashova Alla Oleksandrivna – Master's Student of the Department of Economic and Social Geography. The Faculty of Geography. Ivan Franko Lviv National University. e-mail: makeupallag@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4115-1449>

Лаврук Мария Николаевна – кандидат географических наук, доцент кафедры географии Украины географического факультета Львовского национального университета имени Ивана Франко. e-mail: lavruk.maria@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6750-6853>

Головашова Алла Александровна – магистрант кафедры экономической и социальной географии географического факультета Львовского национального университета имени Ивана Франко. e-mail: makeupallag@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4115-1449>